

ČESKÉ PRÁVO

ii. 1913

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II. VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 K.

ROČNÍK V.

V PRAZE, V DUBNU 1923.

ČÍSLO 1.

Dr. FRANTIŠEK ROUČEK:

Správa a ručení dárčovo.

Francouzský právník Saleilles vidí v zákonu živoucí organismus. A jako jednotlivý životní výron a činnost člověka, tak i každá norma zákona má být zkoumána s ostatními a pomocí nich. Tvořit zákon občanský v sobě uzavřený celek, jednotu, nikoli summu samostatných norem. Nechceme opakovati četné důvody jiné, any jsou dobře známy, i přistoupíme k vlastnímu předmětu po jednání.

Spor, zda dárec zavázán ku správě, datuje se již od Azo.¹⁾ Rozeznáváno, zda předeházel slib či nikoli, tedy stalo-li se darování obligando nebo dando (liberando). V prvním případě mluveno o právním jednání úplatném. Úplata spatřována v osvobození od závazku, které — jak sami dodati bychom mohli — je také předmětem smluv (§ 939. o. z. o.). Proti těmto zdánlivě správným názorům bylo by především zdůrazniti, že pak každou dvoustrannou, ba každou smlouvu vůbec, museli bychom pokládati v okamžiku jejího splnění za úplatnou. Vždyť solutio je vždycky důvodem zrušení závazku. Tato patří mezi t. zv. jednání pomocná, jakž nazval je Stampe (Das causa-Problem des Zivilrechts, 1904), která jen slouží jednáním základním. V daném případě slouží — podobně jako datio in solutum — vývinu právního jednání základního, podle kterého dlužno rozhodnouti, je-li splnění aktem úplatným anebo bezplatným. I kdybychom je posuzovali samostatně, nemůžeme přehlédnouti, že osvobození dlužníka od závazku je samozřejmou konsekvencí splnění. Tu nelze pokládati za úplatu, co zákon normuje jako následek právního jednání.

Teprve Duaren († 1559) závazek dárčův ze správy vůbec popřel (Comm. ad L. 2. C. de evict.), což po něm zastávali přední učenci XVI. a XVII. věku. Leč již současník Duarenův, Tiraquell († 1558) postavil nový rozdíl: mezi darováním jednoduchým a remuneratorním, při posledním — jako při úplatném — správu háje. Do-

natio remuneratoria děje se hledíc na zásluhy obdařeného, zkrátka, kdy motiv vztahuje se k minulému, nikoli jako předehozí odměna k budoucímu. U předeházejícího plnění, které vyvolalo později darování remuneratorní, není ani mlčky nějaká pozdější odměna smluvna, je tedy jednostranným a bezplatným a to jednáním samostatným. Na tom nemůže ničeho měniti okolnost, že později dárci bylo darováno, již z toho prostého důvodu, že okolnosti pozdější nemohou býti pro charakter jednou sjednaného právního jednání směrodatny. Pro posléze řečené plnění příjemcovu není právního důvodu, je tu jen morální motiv. Ostatně nelze přehlédnouti, že při datum ob causam praeteritam bylo by plnění II. v odvislosti od I. nikoli však I. od II., takže dospěli bychom k neudržitelnému závěru, že II. bylo by posuzováno podle pravidel jednání úplatných, I. pak bezplatných. Podobně Cosak (Anfechtungsrecht str. 145. a 146.) zastává, že snad »die Belohnung von der zu belohnenden Handlung als ihrer Voraussetzung, nicht aber auch umgekehrt, diese Handlung von der Belohnung abhängig gemacht ist. Die erste Bedingung der Entgeltlichkeit, die gegenseitige rechtliche Abhängigkeit von Leistung und Gegenleistung, fehlt hier also, und die Anfechtung der Schenkungen im allgemeinen ist auch auf diese spezielle Art freigebiger Verfügungen anzuwenden«. Svědčí tomu i právo platné v § 940. o. z. o.

Není divu, že nauka Tiraquellova brzy byla vyvrácena a že opět zavládlo všeobecné učení Duarenovo. Pochybnosti však nebyl konec. Přichází Koch (diss. de evictione non indistincte praestanda, Jenae 1756, 1756 a 1774) a zdůrazňuje rozeznávání mezi donatio generis a speciei. Při prvním hájí plnění evikční, ano dané individuum není in obligatione, nýbrž in solutione, a tudíž, bude-li evinkováno, nebylo obligaci zaldost učiněno. Kochovy názory našly ohlasu i v době novější. Je to Minasiewicz²⁾, který postavil následující theorii: předmětem darovací smlouvy podle § 938. o. z. o. může býti jen věc zcela určitá, nikoli genericcky určená. Určena-li genericcky — dovozuje dále — nelze mluvit o pactum de

¹⁾ G ossa ad l. I, C. de iure dot. et ad l. 18. § 3. D. de donat. V cit. místě mluví se o věnu, ale to prý je darování a tedy cit. místo platí pro darování vůbec. Srov. i jiné glossatory uvedené Glückem (Erläuter. d. Pand., 1819., část 20., § 1119. str. 237. a sl.).

²⁾ Ueber die Verbindlichkeit des Geschenkgebers bei der Schenkung einer nur der Gattung nach bestimmten Sache zur Gewährleistung, v. Zeitschrift für oest. Rechtsgel. 1837, sv. II. kap. XXIX, str. 112. a sl.

contrahendo (§ 936. o. z. o.): jednak podle § 943. o. z. o. jedná se o skutečnou smlouvu, založeno-li žalobní právo listinou písemní, jednak zákonodárce byl by případ takový označil jako smlouvu přípravnou (tak jako v § 957. a 971. o. z. o. existují smlouvy závazné bez skutečného předání věci deponované nebo půjčené, nikoli smlouva schovací neb půjčka), a konečně podle § 936. o. z. o. mluvíme o smlouvě přípravné, jsou-li jen podstatné kusy právního jednání stanoveny, což nelze říci o darování věci in genere, ana by jinak i smlouva tržová byla jen přípravnou, je-li tržová cena ujednána a teprve později má být splacena. Jedná-li se však o smlouvu skutečnou, nemůže být jejím předmětem věc toliko genericky určená. Přenechatí lze jen něco individuálně určitého, in concreto jsoucího, nikoli abstractum. Předmětem je tedy osobní právo v určitém čase věc podle druhu určenou od dárce požadovati, ježto i práva jsou věcmi (§ 292. o. z. o.), jejich přenechání je obsahem smluv (§ 861. o. z. o.) i nelze podle § 938. o. z. o. dokázati, že předmětem mohou být i věci hmotné. Proto dárce zavázán k plnění (předov. § 902. o. z. o.), jej stihá závazek ku placení (§ 1412. o. z. o.) a ježto placení je způsobem zrušení závazků, jedná se o právní jednání úplatné, v němž úplatou je trvalé osvobození od závazku. Potud učení Minasiewiczovo. Postačilo by uvést, co již shora o úplatnosti slučce bylo pověděno. Dárce plní solvendi nikoli credendi causa jeho osvobození od dluhu je samozřejmě konsekvencí plnění. Co smlouvy kvalifikuje jako úplatné neb bezplatné, spočívá v obligačním podkladě, nikoli ve smlouvě věcné. Již proto také splnění jakožto smlouva věcná slibu darovacího není jednáním úplatným.³⁾ Nelze také přehlédnouti, že plněním obligace generická koncentruje se na určitou species, nejedná se o slib budoucně něco darovati, ale o darování nastávající plnění přijatého slibu. Ostatně poukázati sluší i k právu úplatnému, které nečiní rozdílu mezi darováním věci určené in specie a in genere. Svědčí tomu i dějiny kodifikace (Ofer, Protok. 2. 30.), podle nichž § 945. o. z. o. byl zařazen za účelem negování evikční povinnosti při darování. Nepatří sem ovšem, kdy někdo slibuje věc genericky určenou dāti ze svého jmění, tu jedná se o darování a současně o smlouvu de praestanda evictione.

Co pověděno bylo o darování remuneratorním, platí i o vzájemném (donatio reciproca, mutua), pokud nebylo výměnné, že dárce má být obdařeným obdarován. Proto pojmáno bylo starší obecnoprávní jurisprudence jako remuneratorní.⁴⁾ Vzniká z volného počínu obdařeného, předchozí darování je pouhým motivem následujícího i sledujeme se s dvojím právně na sobě nezávislým darováním. Od toho dlužno lišiti t. zv. donatio sub modo. Jeho klasifikace je mnohem obtížnější, uvážíme-li, že plnění modu může být vyšší nežli dar. Mnozí donationem sub modo pokládají — snad po vzoru negotii mixti cum donatione — za částečně úplatné⁵⁾,

nebo — dovolávající se práva římského — mluví o smlouvě částečně innominátní.⁶⁾ Platné právo neskýtá žádné přímé opory. Jak se rozhodnouti? Přihlédneme nejprve k modu jako takovému. Je pouze vedlejším ustanovením k darování připojeným (accidentale negotii), jím působí se snížení (omezení) daru. Již proto splnění modu není úplatou, neboť není vůči darování něčím samostatným. Předsevzato může být i jen z daru, čemuž dostičiněno i plněním jiných věcí zastupitelných nebo peněz (abstraktní kvantum hodnoty). Podobně soudí Unger⁷⁾ i Lammifromm⁸⁾, podle něhož modus je, co souhlasnou vůlí stran má být i jen omezením daru, kdežto vzájemné plnění je, co takto určeno sloužit ku vyrovnání daru. Přihlédneme ještě k postavení modu ku darování. Jelikož výměna mezi stranami není zamýšlena, chybí nutná podmínka úplatnosti: úmysl úplaty. Plnění příjemci uložené může být sice právně vynutitelným, nemůže však mít povahu vzájemného plnění v technickém smyslu, neboť při úplatnosti nezáleží na závaznosti, jakž plyne již z rozdílu mezi smlouvami dvoustrannými a úplatnými. Ostatně i pojmu modus je právě podstatným, že dotyčnému jednání nepropůjčuje povahy úplatnosti. I Římané donationem sub modo označovali a s ním jednali vždy jako s donatio. Zbývá přihlédnouti k případům, kdy plnění modu zcela vyčerpává anebo dokonce převyšuje dar. Vyčerpává-li dar, takže příjemci ani commodum temporis nezůstane, nelze mluvit o darování, ano není žádost učiněno požadavku rozmnožení jmění příjemce, nedostane-li se mu ani výhody z mezidobí, nežli modus splní. To poznali již římscí právníci.⁹⁾ Nelze však mluvit ani o jednání bezplatném, nýbrž o obdarování osoby třetí aktem prostředčným. V případě druhém, jestli totiž plnění modu převyšuje dar, rozhodne úmysl stran (animus úplaty). Takový úmysl úplaty chybí, nebyl-li nepoměr znám dárce neb obdařenému anebo oběma, zvláště také, vznikl-li nepoměr pozdějším klesnutím hodnoty daru, aný pozdější okolností nemohou být pro charakter jednou sjednaného právního jednání směrodatny. Zde tedy nemůžeme mluvit o smlouvě úplatné i nelze stranám, které chtěly sjednati smlouvu bezplatnou, proti jejich vůli vnucovati zcela jiné právní následky smluv úplatných. Jinak ale, když oběma stranám bylo známo, že plnění modu převyšuje dar. Zde jedná se o případ skrytého (dissimulovaného) jednání úplatného.¹⁰⁾

Konečně několik slov o negotium mixtum cum donatione. Třebas nakládá se s ním jako s celkem, přece zůstávají odděleny kvantitativní díly: úplatný a bezplatný. Oba jen zřetelem k jednotnosti účelu celého jednání pojímány jsou jako nesamostatné. Je tedy plnění samostatným vzájemným plněním v technickém smyslu, dostičiněno je i požadavku úmyslu úplaty. Proto v literatuře řazeno je negotium mixtum mezi t. zv. smíšené smlouvy, t. j. kontrakty, které vykazují současně znaky různých typů jednání.¹¹⁾ Svědčí

³⁾ Srov. E. Hruza, Zur Lehre von der Novation nach oesterr. und gem. Recht, Erlangen 1881., str. 143. »Die Erfüllung einer Obligation ist an sich eine entgeltliche Leistung; wenn dennoch der Erwerb durch Erfüllung als oneros oder lucrativ bezeichnet wird, so bezieht sich dies auf den verschiedenen Charakter der unterliegenden Obligation, nicht auf die Erfüllung selbst.«

⁴⁾ Srov. spisovatele citované Kochem (Forderungsrecht sv. 3., str. 158, pozn. 20.).

⁵⁾ Ku př. F. Nippel. Erläut. 1833., sv. 6. str. 218. »sind in der Regel den lästigen Verträgen gleich zu achten.«

⁶⁾ L. 9. 22. C. de donat. 8. 54., l. 2, 3, 6, 8. C. de conduct. ob caus. 4. 6.

⁷⁾ Oest. Privatrecht § 99. č. 3. pozn. 26.

⁸⁾ Teilung, str. 131., 153.—155.

⁹⁾ L. 18. § 1. D. 39. 5. Ulpianus libro 71, ad edictum.

¹⁰⁾ Srov. uh. osnovu o. z. o. ex 1913. § 1211.

¹¹⁾ Viz ku př. Hoeniger, Die gemischten Verträge, 1910, str. 284 a sl. — Pro právo platné na Slovensku a v Podk. Rusi srov. Fodor Ármán, Magyar Magánjog III. str. 104. č. III.

tomu i rčení § 935. o. z. o. »aus einem entgeltlichen und unentgeltlichen Vertrag«. Darované plus ovšem nelze vy-
lučovati pouhým srovnáním obou plnění. Vždyť mate-
matické rovnováhy mezi hodnotou a vzájemnou hod-
notou sotva lze docílit, i směr veškerého obchodu ku
zisku nepřipouští, že by taková rovnováha byla v úmyslu
stran. Přehlédnutí rovněž nelze, že někdo vědomě věc
přeplatí, poněvadž ji nezbytně potřebuje, nebo vědomě
pod cenou prodá následkem finanční tísně. Tu v nedo-
statku animi donandí nelze mluvit o darování. Naopak
ale možnou je koupě za směšnou cenu (nummo unno),
případě to ovšem ryzeho darování (srov. § 916. o. z. o.).

Až dosud vyloučili jsme správu při každém daro-
vání, jelikož chybí splnění požadavku úplatnosti, které
jedině je s to způsobiti možnost, aby na straně nabyva-
telově porušen byl ekonomický (majetkoprávní) interest,
jenž je causa efficiens každého závazku ze správy. Není
třeba zajisté rozepisovati se o požadavku úplatnosti pro
institut správy, neboť jasně plyne z povahy věci i zře-
telně je vysloven de lege lata. Damnum in re, o něž při
správě se jedná, je myslitelné jen za předpokladu t. zv.
ekvivalentu, t. j. toliko při právním jednání úplatném.
Zvětšili-li se právní sféra osoby jednáním bezplatným
o nějakou věc s vadami, nelze mluvit o porušení, status
quo v přenechané věci. Vždyť nenastane ani v případě
nejkrajnějším, kdy věc následkem vad je zcela bezcen-
nou, takže právní sféry nezvětšuje. Tu právě trvá jen
status quo. Jen v právním jednání úplatném plní strana
úplatu v dobré víře za věc, která objeví se později zcela
či částečně neupotřebitelnou, zatím co kontrahent druhý
obdrží úplatu v míře, jakoby věc jím přenechaná byla
zcela bezvadnou. Když správa připojena v prvotním ná-
vrhu o. z. v páté hlavě k ustanovením o směně (Ofner,
Urentwurf I. 103. 104.), prohlásil referent Zeiller v sezení
za předsednictví hraběte Rothenhanna dne 13. května
1875 (Ofner l. c. II. 73.), že správa nemá místa pouze
při směně, nýbrž i tam, kde někomu něco úplatně se pře-
dává. Tak na místě dřívějšího § 153., zařazen nyní před
§ 922. se rčením: »auf eine entgeltliche Art« a to v onom
oddílu všeobecných ustanovení obligačního práva, který
je pod marginální rubrikou (stojící nyní před § 917.
o. z. o.): »Allgemeine Bestimmungen über entgeltliche
Verträge und Geschäfte.« Poukázati by bylo i k doslovu
§ 1167. o. z. o. »Im übrigen kommen die für die Ge-
währleistung bei entgeltlichen Verträgen überhaupt ge-
gebenen Vorschriften zur Anwendung.« a k četným do-
kladům jiným.

Jest však možnou námitka, že spor je jen o slovo
»správa«, že ale skutku ručení dárce, jak je upra-
veno v § 945. o. z. o., není leč ručením ze správy. Není-li
dobře myslitelné porušení status quo v přenechané věci,
není tím ještě vyloučena možnost porušení přenechanou
věcí. Ta vyskytuje se netoliko u smluv úplatných (viz
zejména § 932. věta 2. o. z.), ale i bezplatných a na ni
pomýšlí § 945. o. z. o.: »Wer wissentlich eine fremde
Sache verschenkt, und dem Geschenknnehmer diesen Um-
stand verschweigt, haftet für die nachteiligen Folgen.«
T. j. ručí za škodu způsobenou věcí přenechanou (dam-
num ex re, nikoli in re), jako: za náhradu škody a
ušlého zisku, způsobených obdarovanému vindikací, za ná-
hradu nákladů vynaložených na udržování a zlepšení
darované a po té snad evinkované věci, za její intabulaci,
za náhradu nákladů evikčního sporu a p. Tím není ře-

čeno, že ručení dárce je menší nežli auctorovo ze
správy. Následky bývají kvantitativně menší než ku př.
náhrada věci při evikci, v konkrétním případě však mō-
hou býti mnohem větší. Ku př. darování nemocného do-
bytčete, jímž nakazí se veškerý dobytek na hospodářství.

Rozdíl mezi ručením dárce a ze správy je tedy
podstatný, tam jedná se o damnum ex re, zde o damnum
in re, tam nepřichází v úvahu voluntas contrahentium,
zde ano ve formě t. zv. smluvní equivalence, a j. v.
Z ostatních rozdílů bylo by uvést, že při správě zcizitel
ručí necht o vadě věděl či nikoli, zatím co v § 945. o. z. o.
vyžaduje se vědomost dárce (arg. »wissentlich«). Že
nejedná se o správu, dokládá i umístění § 945. o. z. o.
a že jedná se o damnum ex re, dosvědčuje historie re-
dakční (Ofner Protok. II. 30.). Západohaličský zákonník
III. § 662. stanovil: »Wer ein fremdes Gut oder eine
gefährliche Sache, z. B. einen wütenden Hund,
wissentlich verschenkt und dem Geschenknnehmer diesen
Umstand verschweigt, haftet für die nachteiligen
Folgen«, z něhož o. z. o. vynechal nadbytečná slova
»oder eine gefährliche Sache«. O ručení jen za škodu
z věci povstlou mluví též pruský L. R. I. 11. § 1084. Ve
stejném smyslu normovala komise pro revisi čsl. o. z. o.:
»Kdo vědomě daruje věc cizí a obdarovanému toho za-
tajil, je práv ze škody, která z toho vzejde. Vznikla-li
obdarovanému škoda vadnou povahou věci darované,
práv je dárce ze škody jen tehdy, když vadnou povahu
věci znal a lze mu přičísti k vině, že ji obdarovanému
nehlásil.« (Porady o revisi občanského zákonníka, zvl.
otisk z čas. Právnik roč. LX. str. 53.).

Dr. JOS. KAŇKA:

Zákon záborový v praxi.

(Pokračování.)

Dle § 61. zákona ze dne 30. ledna 1920 č. 81 sb. z.
a n. vyměřuje se při udílení souhlasu k zcizení a dělení
nemovitostí dle § 7. z. z., pokud půda se propouští ze
záboru, pro fond kolonisační 10% z hodnoty propuštěné,
a při udílení svolení s pachtem hospodářských celků a
podniků hospodářského a lesnického průmyslu ¼ %
z úhrného pachtovného, placeného v hotovosti. Výraz
»půda« v § 61. cit. zák. má též smysl jako výraz »ne-
movitosti«; vztahuje se tudíž prvý odstavec § 61. na
všechny objekty nemovitého vlastnictví, podrobené zá-
boru, a v důsledku toho podrobení i schválení dle § 7.
z. z. (22./6. 21 č. 8126.) Poplatek 10% vybírá se od ma-
jitelů půdy zabrané. (27./9. 21 č. 11859.) ¼ % poplatek
jest platiti z pachtovného, zvýšeného o daně, jež pachtýř
zavázal se podle smlouvy propachtujícímu zaplatiti.
(18./2. 22 č. 2347.)

Předpokladem splatnosti 10% poplatku jest, že za-
braná půda za souhlasu pozemkového úřadu skutečně
vypadla z nexu záborového. Před tím nemůže úřad do-
máhati se exekucí zaplacení tohoto poplatku. (1./2. 22
č. 1311.)

Mezi podmínkami souhlasu, resp. svolení, stanoví
pozemkový úřad pravidelně také podmínku zaplacení
těchto poplatků. Tuto »podmínku« nelze však klásti na
roven výmkám občanského zákona, nýbrž jest ji po-
kládati za pouhou modalitu, mající povahu příkazů, jichž
nesplnění neruší ještě platnost souhlasu zásadně uděle-
ného (č. 1311/22.).